

LUCIDA
INTERVALLA

PRILOZI ODELJENJA ZA
KLASIČNE NAUKE

28
(2/2003)

FILOZOFSKI FAKULTET
U BEOGRADU
2004

Divna Stevanović

Hipokrat i Galen na Sorboni

Žak Žuana, najznačajniji savremeni francuski hipokratista, u svom članku »Fernand Robert et la renaissance des études hippocratiques en France«¹ označava Fernana Robera, svog učitelja, kao osobu koja je nadahnula »treću renesansu hipokratskih studija u Francuskoj«. Žuana nas vodi u Roberovu vilu u Vezineu u kojoj se odigrao jedan od prvih sastanaka pokretača hipokratskih studija u XX veku u Francuskoj. Četiri tada najveća imena u toj oblasti, Luj Burže, Otac Festižijer, Žan Irigoan i Rober Žoli, kao i dva mlada učenika Fernana Robera (od kojih u jednom, čini nam se, prepoznajemo autora članka) okupljaju se na Roberov poziv i utvrđuju smernice budućeg bavljenja *Hipokratskim korpusom* u Francuskoj.

Događaj o kome je reč odigrao se 1966. Sada je 2004, Fernan Rober više nije među nama, ali njegov projekat, začet tokom pomenutog »osnivačkog ručka«², možda je i prevazišao njegova očekivanja. Učenik F. Robera, profesor Žuana, rukovodi danas grčkom serijom prestižne Collection des Universités de France (popularno »Budé«) i neumorno objavljuje, unutar te iste zbirke, kritička izdanja spisa *Hipokratske zbirke*. Tako ćete recimo, ako uđete u bilo koju veliku knjižaru čuvenog Bulevara San Mišel, naći više od deset tomova hipokratskih spisa. Autor kritičkog izdanja i prevoda velikog dela tih spisa upravo je Ž. Žuana. Međutim, naći ćete takođe i jedan tom Galenovih spisa, a ako ste dovoljno znatiželjni, u njemu ćete naći i ime Veronik Budon. Ovo ime susretaćete vrlo često uz Galenovo ime. V. Budon predstavlja treću generaciju helenista »treće renesanse hipokratskih studija« ili možda pre prvu generaciju renesanse galenskih studija u Francuskoj. Polje interesovanja ove učenice profesora

¹ Jacques Jouanna »Fernand Robert et la renaissance des études hippocratiques en France«, *Bulletin de l'Association Guillaume Budé*, 7-19, 1992.

² J. Jouanna, *ibid.*

Žuane je, međutim, široko – prilikom poslednjeg Međunarodnog hipokratskog kolokvijuma koji je održan u Engleskoj u avgustu 2002, V. Budon je govorila na temu »Art, science and conjecture in the Hippocratic Corpus, Plato and Aristotle«. Prepostavljamo da bi profesor Rober, koji je, između ostalog, učestvovao i u osnivanju Hipokratskog kolokvijuma 1972. u Strazburu, bio zadovoljan činjenicom da se ovaj međunarodni skup odvija po jedanaesti put, kao i činjenicom da su francuski naučnici započeli ozbiljno moderno bavljenje *Galenskim korpusom*, mnogo obimnijim od *Hipokratske zbirke*.

Predstavićemo čitaocu, dakle, malo podrobnije Veronik Budon, naučnog saradnika pri francuskom Nacionalnom centru za naučna istraživanja (CNRS). Veronik Budon je, pre svega, rukovodilac istraživačke grupe »Grčka medicina« koja okuplja najveća svetska imena u domenu grčke antičke medicine. Njen rad je na prvom mestu rad na izdavanju Galenovih spisa, a zatim i na različitim, nedovoljno proučenim, aspektima Galenovog dela. Inače, za vrlo dinamično izdavanje Hipokrata i Galena u CUF može se zahvaliti prof. Žuani, direktoru grčke serije, koji je u ovaj projekat uključio i mnoge svetske stručnjake za antičku medicinu.

Veronik Budon je izučavanju Galena prišla preko grčke filozofije, koju je ovaj lekar iz Pergama takođe u velikoj meri zadužio, i preko njegovih spisa koji govore o mestu medicinske veštine u odnosu na ostale veštine³. Međutim, njen zadatak, kada je reč o radu na kritičkim izdanjima spisa *Galenskog korpusa*, nipošto nije lak: imajući u vidu činjenicu da obim ovog korpusa višestruko prevazilazi obim *Hipokratskog korpusa*, a da u XIX veku nije doživeo jedno tako značajno izdanje zasnovano na principima moderne kritike teksta, kakvo je Litreovo izdanje Hipokrata, zadatak gđe Budon čini se pionirskim. Ovome svemu treba dodati i tu pojedinost da je značajan broj Galenovih spisa sačuvan isključivo u arapskom prevodu, tako da je Veronik Budon savladala i arapski jezik kako bi se, opremljena svim potrebnim znanjima, upustila u složen i obiman rad kakav iziskuje kritičko izdavanje Galenovih spisa. Ovako svestrano obrazovanje po-

³ Vidi niže bibliografiju, posebno stavku 11.

kazalo se izuzetno korisnim, pošto je gđa Budon, u toku rada na Galenovom spisu *De libris propriis*, čiji je jedini sačuvani rukopis (*Ambrosianus* 659 iz polovine XV veka) u velikoj meri oštećen, uspela da dođe do arapskog prevoda⁴ ovog spisa iz jedanaestog veka koji se čuva u Mešedu u Iranu i da popuni lakune koje su ponekad činile i čitave rečenice. Od posebnog je značaja i to što je Veronik Budon prvi galenista koji je došao do ovog prevoda, kao što se i vidi iz naslova jednog od njenih članaka koje smo naveli u njenoj izabranoj bibliografiji.

V. Budon nam je i ovom prilikom izašla u susret i ljubazno omogućila objavljivanje srpskog prevoda njenog članka »La théorie galénique de la vision: couleurs du corps et couleurs des humeurs« koji je nastao za potrebe naučnog skupa održanog u Ruanu 2000. posvećenog bojama i vidu u antici. Ovaj članak je prvi put objavljen 2002. u zborniku radova sa ovog skupa⁵.

Izabrana bibliografija Veronik Budon

1. Jouanna, Jacques & Boudon, Véronique (1993): »Présentation du projet d'édition de Galien dans la Collection des Universités de France«; *Bulletin de l'Association Guillaume Budé*, 101-135.
2. Boudon, Véronique (1993): »Médecine et enseignement dans l'art médical de Galien«; *Revue des études grecques*, 106, 120-141.
3. Boudon, Véronique (1994): »Loisir et création chez Galien«; *Bulletin de l'Association Guillaume Budé*, 154-168.
4. Boudon, Véronique (1994): »Les œuvres de Galien pour les débutants (*De sectis, De pulsibus ad tirones, Ad Glauconem de methodo medendi et Ars medica*): médecine et pédagogie au 2e siècle ap. J.C.« dans *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt: Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung*, Berlin: De Gruyter, vol. II, 37,2; 1421-1467.
5. Boudon, Véronique (1994): »Les définitions tripartites de la médecine chez Galien« dans *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt: Geschichte und*

⁴ Radi se o prepisu prevoda poznatog devetovekovnog istočnosirijskog učenjaka Hunaina ibn Ishaka koji je zaslužan za veliki deo prevoda grčkih autora u arapskoj kulturi. O ovome vidi stavku 13 izabrane bibliografije V. B.

⁵ Véronique Boudon, »La théorie galénique de la vision: couleurs du corps et couleurs des humeurs«, *Couleurs et visions dans l'Antiquité classique*, éd. Laurence Villard, Rouen, 2002, 65-75.

Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung, Berlin: De Gruyter, vol. II, 37,2; 1468-1490.

6. Boudon, Véronique (1996): »L'ars médica de Galien est-il un traité authentique?«; *Revue des études grecques*, 109, 111-156.

7. Boudon, Véronique (1996): »La translatio antiqua de l'art médical de Galien« dans *Histoire et ecdotique des textes médicaux grecs: actes du 2e Colloque international (Paris, 24-26 mai 1994)*, éd. Antonio Garzya et Jacques Jouanna, Paris, 43-56.

8. Jouanna, Jacques & Boudon, Véronique (1997): »Remarques sur la place d'Hippocrate dans la pharmacologie de Galien« dans *Galen on Pharmacology (Philosophy, History and Medicine: Proceedings of the 5th International Galen Colloquium (Lille, 16-18 March, 1995))*, ed. by Armelle Debru, Leiden, 213-234.

9. Boudon, Véronique (2000): »Galien par lui-même: les traités bio-bibliographiques (*De ordine librorum suorum et De libris propriis*)« dans *Studi su Galeno: scienza, filosofia, retorica e filosofia: atti del seminario (Firenze 13 XI 1998)*, a cura di Daniella Manetti, Firenze, 119-133.

10. Galien : »Exhortation à l'étude de la médecine ; Art médical«, *texte établi et traduit par Véronique Boudon, chargée de recherche au C.N.R.S.*, Paris, Les Belles Lettres, 2000.

11. Boudon, Véronique (2002): »La théorie galénique de la vision: couleurs du corps et couleurs des humeurs« dans *Couleurs et visions dans l'Antiquité classique*, ed. Laurence Villard, Rouen, 65-75.

12. Boudon, Véronique (2002): »Galen's *On my Own Books*: New Material from Meshed, Rida, Tibb. 5223« in *The Unknown Galen*, ed. Vivian Nutton, London, 9-18.

13. Boudon, Véronique (2003): »Art, science et conjecture chez Galien« dans *Galien et la philosophie (Entretiens sur l'antiquité classique de la Fondation Hardt XVIII)*, ed. J. Barnes et J. Jouanna, Genève, 269-298.

Résumé

Le texte offre une brève présentation des études hippocratiques et galéniques en France, plus précisément à la Sorbonne. L'auteur retrace l'histoire de ces études au XXe siècle et présente au lecteur l'œuvre et les domaines de recherche de Véronique Boudon-Millot, éditeur de Galien dans la CUF et directeur de l'UMR « Médecine grecque ».

Sadržaj sveske 28 (2/2003)

[Iz uredništva	5]
DIVNA STEVANOVIĆ Izučavanje antičkih medicinskih autora danas: susret klasične filologije i medicine	7
DIVNA STEVANOVIĆ Hipokrat i Galen na Sorboni	28
VERONIK BUDON-MIJO Galenska teorija o vidu: boje tela i boje tečnosti	32
DIVNA STEVANOVIĆ Adresa istorije medicine	45
DANIJELA GUREVIĆ Kuhinja ženskog tela: voda u III knjizi ginekološkog spisa Sorana iz Efesa	53
DIVNA STEVANOVIĆ Lijež, reč koja podseća na papirus	72
MARI-ELEN MARGAN Medicina u papirusima na grčkom jeziku nađenim u Egiptu	76
DIVNA STEVANOVIĆ Divlja vatra u nama: bolest kao agresija u <i>Hipokratskoj zbirci</i> i u srpskom folkloru	93
DIVNA STEVANOVIĆ Piti ili ne piti: Hipokrat, <i>O vrstama vazduha, vode i mesta</i>	101
DIVNA STEVANOVIĆ Šta je to u ljudskom biću: Celz, <i>Medicina</i> 4.1 i 8.1	121
Naučni skup »Mélanges, crases, tempéraments : La chimie du vivant dans la médecine et la biologie anciennes« (<i>Divna Stevanović</i>)	137